

Het publieke debat over de Europese
Defensiegemeenschap in Nederlandse kranten
1950 – 1954

Naam: Yitsz Neurink

Studentnummer: s4673530

Aantal woorden: 9682

Juni 2019

Inhoudsopgave

- Inleiding pagina 2
- Status Quaestionis pagina 3
- Methodologie en onderzoeksobject pagina 6
- Hoofdstuk 1: De Duitse kwestie pagina 8
- Hoofdstuk 2: Het Franse Plan pagina 12
- Hoofdstuk 3: NAVO of EDG? Pagina 16
- Conclusie pagina 20
- Bibliografie pagina 21
- Bronnenlijst pagina 22

Inleiding

Dit jaar waren op 23 mei de verkiezingen voor het Europees Parlement, en daar kwamen, zoals gebruikelijk, allerlei beloftes en plannen bij kijken. Recent heeft Tweede Kamerlid Salima Belhaj van D66 een plan gemaakt om toe te werken naar een verenigd Europees leger. Ze wil onder andere meer gezamenlijke trainingen en militaire missies, waar het Nederlandse leger en andere Europese legers aan meedoen. In Nederland zijn, behalve D66, de meeste politieke partijen echter tegen dit idee; de NAVO en de Verenigde Staten zouden al genoeg bieden op het gebied van veiligheid en verdediging.¹ Het is niet de eerste keer dat dit debat gevoerd wordt; voorstellen voor een Europees leger gaan terug tot de vroegste geschiedenis van de Europese Unie en diens voorlopers.

De eerste keer dat een idee voor een Europees leger concreet uitgevoerd werd was in de jaren vijftig van de vorige eeuw. Toen speelde de kwestie hoe West-Duitsland veilig herbewapend kon worden. Vanwege de Koude Oorlog en de dreiging van de Sovjet-Unie moest West-Europa zichzelf kunnen verdedigen. Tegelijkertijd heerste er bij een gedeelte van het publiek en een aantal politieke partijen in Europa ambivalentie over het idee van Duitse herbewapening, omdat Nazi-Duitsland en de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen lagen. Om de kwestie op te lossen werden in de jaren vijftig twee pogingen gedaan om West-Duitsland op militair gebied te integreren met West-Europa: het Plevanplan, dat pleitte voor de oprichting van een verenigde Europese Defensiegemeenschap (EDG), en plannen om West-Duitsland lid te laten worden van de NAVO. Het verdrag van de EDG werd initieel in 1952 ondertekend door zes landen (België, Frankrijk, Luxemburg, Italië, Nederland en West-Duitsland), maar werd uiteindelijk in 1954 niet geratificeerd door Frankrijk en derhalve ook nooit uitgevoerd. Een jaar later ging het andere plan voor Duitse herbewapening wel door, toen West-Duitsland toetrad tot de NAVO. Het plan om de herbewapening te koppelen aan een Europees project faalde dus en werd uiteindelijk op Atlantische schaal uitgevoerd. Sindsdien hebben Europese projecten zich meer gericht op het gelijktrekken van beleid tussen de verschillende lidstaten en op de economie, en zijn plannen voor een gemeenschappelijk leger op de achtergrond geraakt. Dit had ook te maken met een ontspanning in de Koude Oorlog (door de dood van Stalin en het einde van de Koreaoorlog) na 1954 en de aanwezigheid van de NAVO.²

Deze scriptie richt zich op het onderwerp EDG en het debat dat daarover in Nederland gevoerd werd. De meeste literatuur over de EDG heeft zich tot nu toe namelijk vooral gericht op de politieke kant: de focus ligt op discussies die binnen politieke instituten gevoerd werden, de verdragen en andere documenten die daaruit voortkwamen en het concrete beleid dat werd uitgevoerd op basis van die discussies en documenten. Om inzicht te krijgen in het debat dat over de EDG in Nederland op het meer publieke niveau werd gevoerd, zullen kranten gebruikt worden als bron. Naast bringers van nieuws en feiten, zijn kranten immers ook gekleurde artefacten die gevormd zijn door de cultuur waarin zij bestonden en de politieke voorkeuren van de redactie. Soms wilden kranten ook een bepaalde boodschap uitdragen. In deze scriptie zullen, aan de hand van drie verschillende onderwerpen die te maken hadden met de EDG, de argumenten die verschillende kranten hadden voor of tegen aspecten van de EDG in kaart gebracht worden. Eerst zal echter ingegaan worden op wat er in de eerdere geschiedschrijving onderzocht is over de EDG en hoe dat correleert met de algemenere historiografie van de Europese Unie en diens voorgangers.

---

¹ NOS, <https://nos.nl/artikel/2280284-waarom-een-europees-leger-er-vooralsnog-niet-komt.html> (geraadpleegd op 15 mei 2019).

² W. van Meurs, R. de Bruin, C. Hoetink, K. van Leeuwen, C. Reijnen en L. van de Grift, *Europa in alle staten: Zestig jaar geschiedenis van de Europese integratie* (Nijmegen 2013), 49 – 51.

Status Quaestionis

In de periode direct nadat de EDG werd afgewezen in 1954, werd er volgens *The European Defence Community: A History* (Brits majoor-generaal en journalist E. Fursdon) bijna niets over de EDG geschreven op wetenschappelijk gebied en kwam de defensiegemeenschap in overzichtswerken maar kort aan bod. Volgens het boek was de reden voor de summiere literatuur dat de EDG in het algemeen als zo'n mislukking werd gezien, dat die het beste vergeten kon worden.³ Dit past bij wat er in de algemene Europese geschiedschrijving gebeurde in deze periode. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er volgens verschillende werken een zeer optimistisch denken over Europese integratie in de zogenoemde "klassieke" of "federalistische" school van de Europese integratiehistoriografie. Deze school domineerde lang het debat en zag de integratie van de Europese landen als historisch onvermijdelijk, zodanig dat de school soms wordt verweten "eschatologische trekken" te hebben gehad.⁴ Het verhaal van de EDG en de ambitieuze plannen die daarbij hoorden, zoals de oprichting van een politieke gemeenschap om het verenigde Europese leger te besturen, past niet binnen het klassieke narratief. Het plan ging immers uiteindelijk niet door vanwege gesteggel tussen de Europese landen onderling, wat op gespannen voet staat met het idee dat de Europese integratie onvermijdelijk was.

Rond 1980 vond er echter een omslag plaats in dit denken. Omdat er meer bronnen beschikbaar kwamen over de eerste Europese integratiebesprekingen voor de wetenschap in die tijd en omdat een aantal crises in de Europese gemeenschap hadden plaatsgevonden, zoals de lege-stoel-crisis, kwamen er scholen op die kritisch waren over de ideeën van de klassieke school. Die kritiek was vooral op de heilsverwachtingen en het beperkte bronmateriaal dat de school gebruikt had. De kritiek kwam uit verschillende hoeken: zo waren er de "diplomatieke" school en de Milward-school (gebaseerd op het werk van economisch historicus A. Milward), die benadrukten dat er nooit een eenduidig Europeabeeld was geweest en dat ieder land vooral zijn eigenbelang nastreefde.⁵ Het boek van Fursdon past binnen deze ontwikkeling: het doel van zijn boek is om een algemene geschiedenis van de EDG te schrijven en om algemene vragen over de defensiegemeenschap te beantwoorden zoals: "wat was de EDG?", "wie was verantwoordelijk voor het falen van de EDG?" en "kan de EDG tegenwoordig nog steeds van waarde zijn?".³ In de geest van de nieuwe Europese geschiedschrijving, worden in het boek de verschillende belangen van de individuele landen benadrukt (Italië wilde bijvoorbeeld vooral de politieke gemeenschap en de Duitsers zagen de EDG als een manier om hun soevereiniteit terug te krijgen). Voor Fursdon was het echter niet mogelijk om het perspectief van elk land uitgebreid uit te lichten vanwege de té grote schaal van zo'n onderneming.⁶ Desondanks is het duidelijk dat onder de landen geen verenigd plan was over hoe de Europese integratie zou moeten verlopen en dat ieder land een eigen prioriteit had.

---

³ E. Fursdon, *The European Defence Community: A History* (London 1980), 1 – 3

⁴ D. Dinan, *Europe Recast: A History of European Union* (Boulder 2004), 10 – 13.

A.G. Harryvan, 'De historiografie van de Europese integratie, 1945 – 1985', in: W.A.F. Camphuis en C.G.J. Wildeboer Schut red., *Europese eenwording in historisch perspectief: factoren van integratie en desintegratie* (Zaltbommel 1991), 21 – 41, aldaar 23 – 30.

⁵ *Europe Recast* (2004), 13 – 17.

'De historiografie van de Europese integratie, 1945 – 1985', in: *Europese eenwording in historisch perspectief* (1991), 30 – 35

⁶ *The European Defence Community* (1980), 339 – 342.

In dezelfde trant van deze nieuwe Europese integratiegeschiedschrijving schreef historicus D. Hellema in 1984 zijn werk *Frontlijn van de Koude Oorlog: De Duitse Herbewapening en het Atlantisch bondgenootschap*. Hellema richt zich hierin op de geschiedenis van de Duitse herbewapening en de discussies daaromtrent van 1945 tot de jaren tachtig. Ook hierin wordt de nadruk gelegd op het onderling onderhandelen en strijden van de verschillende Westerse mogendheden omtrent de kwestie van Duitse herbewapening en dat er geen uniform plan voor integratie was: “Zo ontstond de merkwaardige situatie dat begin 1951 op twee plaatsen werd onderhandeld over een eventuele Westduitse militaire bijdrage. In Parijs werd over de Franse voorstellen tot een Europese militaire gemeenschap onderhandeld, en in Bonn werd gesproken over de mogelijkheden van een meer zelfstandige Westduitse bijdrage op basis van de Amerikaanse plannen voor een geïntegreerde Europese NAVO-strijdmacht van september”⁷. De EDG wordt behandeld als een deel van dit gesteggel en vooral bekeken door de lens van de Duitse kwestie. Het is deel van een grotere geschiedenis in dit boek en wordt vooral gekarakteriseerd als een Frans plan dat een reactie was op het aansturen van de Verenigde Staten op een snelle Duitse herbewapening.⁸ De algemene behandeling van de EDG in dit werk, als een relatief klein onderdeel van een grotere geschiedenis dat wordt ingezet om die geschiedenis te verkennen, is iets dat in latere werken over de EDG gebruikelijk werd.

Na de jaren tachtig is er in de academische gemeenschap niet veel aandacht meer geweest voor de EDG volgens de rechtsgeleerde M. Trybus in zijn artikel ‘The Vision of the European Defence Community and a Common Defence for the European Union’. Ook wordt gesteld dat het werk van Fursdon uit 1980 in 2007 nog steeds de meest alomvattende analyse van de EDG was die tot dan toe gemaakt was.⁹ Trybus zelf staat in een traditie van politicologen en rechtsgeleerden die de Europese integratie onderzoeken via officiële documenten en de theorie van liberaal intergouvernementalisme aanhangen. Dit blijkt uit het onderzoek dat hij verricht voor het artikel, dat zich vooral bezighoudt met hoe de EDG er echt zou hebben uitgezien als deze werkelijkheid was geworden. Er wordt gesteld dat het EDG-verdrag het enige voorstel voor een Europees leger was dat een supranationale gemeenschap inhield, in plaats van intergouvernementele samenwerking. De focus ligt in het artikel ook meer op hoe de EDG nuttig kan zijn voor de defensiedebatten die toen gevoerd werden, in plaats van dat het werkelijk om de EDG zelf gaat.¹⁰ De vraag hoe de EDG voor de huidige tijd nuttig kon zijn stelde Fursdon al in de jaren tachtig zoals hierboven aangegeven, en speelde weer een rol na 2000. Toen ontstond er volgens Europahistorica L. Risso namelijk een nieuwe interesse in de EDG door debatten over Europese defensie die toen gevoerd werden.¹¹

---

⁷ D. Hellema, *Frontlijn van de Koude Oorlog: De Duitse herbewapening en het Atlantisch Bondgenootschap* (Amsterdam 1984), 51.

⁸ *Frontlijn van de Koude Oorlog* (1984), 55 – 60, 122 – 123.

⁹ M. Trybus, ‘The Vision of the European Defence Community and a Common Defence for the European Union’ in: M. Trybus en N.D. White eds., *European Security Law* (2007), 13 – 42, aldaar 13 – 14.

¹⁰ ‘The Vision of the European Defence Community’, in: *European Security Law* (2007), 13 – 14, 41 – 42.

¹¹ L. Risso, ‘The Atlantic Priority. Defence Policy of The Netherlands at the Time of the European Defence Community’, in: *Reviews and responses, Cambridge Review of International Affairs* 17:1 (2004), 172 – 173.

Na 2000 verschenen ook werken met een specifieke focus op de rol en meningen van Nederland in en over het Europese integratieproces en de EDG. Het vroegste voorbeeld hiervan is *The Atlantic Priority* van J. van der Harst. In haar review van dat werk stelt Risso dat Van der Harst met een nieuw perspectief komt op de EDG: dat van “de kleinen”¹¹. Het boek gaat over het EDG-debat in de Nederlandse politiek dat door de jaren heen werd gevoerd. Eerst was Nederland zeer tegen de EDG en wilde het een meer Atlantische aanpak: economische integratie en een snelle Duitse herbewapening lagen meer in het belang van Nederland. Er vond echter een ommekeer plaats, waardoor Nederland een fervent voorstander van de EDG werd rond 1952. Dit gebeurde o.a. omdat het de cohesie in West-Europa zou versterken en door druk van de Verenigde Staten.¹² Een ander werk dat zich hierbij aansluit is het werk van A.G. Harryvan, die in zijn werk *In Pursuit of Influence: The Netherlands' European Policy During the Formative years of the European Union 1952 – 1973* ingaat op het Europese beleid van de Nederlandse regering in die periode. Het verhaal dat verteld wordt over de periode van de EDG komt grotendeels overeen met dat van Van der Harst.¹³ Ook in een later werk dat Harryvan en Van der Harst samen schreven over hoe het onderwerp Europa in het Nederlandse parlementaire debat werd behandeld, komt de EDG aan bod. Het geschetste debat komt eveneens weer overeen met de vorige werken. Dit boek gaat ook meer in op de individuele partijen in het parlement en hoe zij aankeken tegen Europa. Zo waren de meeste partijen voor Europese integratie, met uitzondering van de Communistische Partij Nederland (CPN) en bepaalde christelijke partijen.¹⁴ De manier waarop de EDG behandeld wordt in deze werken is in lijn met hoe Hellema dat deed: onderzoeken over een breder thema (hier Nederlands beleid en het parlementaire debat) waarin de EDG een bescheiden rol speelt.

Voor de historiografie is ook relevant dat Van der Harst de toen-bestaande literatuur over de EDG bekritiseert. Zo zou het hele EDG-debat op de samenleving nooit onderzocht zijn. Dit lijkt te kloppen in de beschouwde literatuur: focus ligt of op de concurrerende staten, de rol van Nederland als land en de interne debatten van de Tweede Kamer. Er is hier sprake van een lacune. Een lichte uitzondering hierop is de masterscriptie van Y.W.E. Tadema ‘Faithfull Allies? Dutch reactions to the American Vision of German Rearmament, 1945-1955’. die ingaat op Nederlandse reacties op de kwestie van de Duitse herbewapening. De scriptie gaat in op het buitenlandse beleid van Nederland in die periode, wat methodologisch gezien overeenkomt met de eerdere werken. In mindere mate wordt de publieke opinie aan de hand van een aantal Nederlandse kranten ook verkent.¹⁵ Kranten, en publieke media in het algemeen, zijn in onderzoek naar de Europese Unie en diens voorgangers weinig gebruikt. Volgens het artikel ‘The European and the National in Communication Research’, dat ingaat op de beperkingen van dit onderzoeksgebied, is het meeste onderzoek in het veld beperkt tot na de Koude Oorlog, waardoor eerdere golven van Europese publieke communicatie en de historische erfenissen daarvan over het hoofd gezien worden.¹⁶ Ook volgens een ander artikel begon de Europese Unie pas echt relevantie te krijgen in het veld van publieke communicatie in het midden van de jaren negentig.¹⁷ Dus ook als het onderwerp vanuit het oogpunt van het algemene onderzoek naar publieke discours wordt bekeken is er een sprake van een lacune: een gebrek aan onderzoek tijdens de Koude Oorlog.

---

¹² J. van der Harst, *The Atlantic Priority* (Florence 2003), 301 – 307.

¹³ A.G. Harryvan, *In Pursuit of Influence: The Netherlands' European Policy During the Formative years of the European Union, 1952 – 1973* (Brussel 2009), 53, 61, 63 – 71.

¹⁴ A.G. Harryvan, J. van der Harst, *Verloren Consensus: Europa in het Nederlandse Parlementair-Politieke Debat 1945 – 2013* (Amsterdam 2013), 32 – 39, 46 – 52.

¹⁵ Y.W.E. Tadema, ‘Faithful Allies? Dutch reactions to the American Vision of German Rearmament, 1945 - 1955’ (Utrecht 2011), 4 – 7, 62 – 69.

¹⁶ S. Mihelj, ‘The European and the National in Communication Research’, in: *European Journal of Communication* (2007), 443 – 459, aldaar 454 – 455.

¹⁷ C. Nitoiu, ‘The European Public Sphere: Myth, Reality or Aspiration?’, in: *Political Studies Review* (2013), 26 – 38, aldaar 26.

Onderzoeksubject en indeling

Om de lacunes in de historiografie te adresseren, zal deze scriptie zich bezighouden met de volgende vraag: Hoe verliep het publieke debat over de EDG in Nederlandse kranten in de periode 1950 tot 1954? Specifiek zal er gefocust worden op drie onderwerpen die terugkwamen in de literatuur over de EDG: de herbewapening van Duitsland, de EDG als Frans plan om meer invloed te krijgen in de plannen voor Europa en de relatie met de vergelijkbare defensiegemeenschap NAVO. Aan deze drie onderwerpen zal elk een hoofdstuk gewijd worden en daar zal in kaart gebracht worden hoe er in Nederlandse kranten tegen de respectievelijke onderwerpen aangekeken werd. Daarna volgt een conclusie waarin de visies die er in Nederland waren over de drie onderwerpen naast elkaar gezet worden en waarin een algemeen beeld gegeven wordt hoe het discours over de EDG zich in de periode 1950 tot 1954 ontwikkelde. Deze periodisering is gekozen omdat in 1950 het Plevenplan voor het eerst gepresenteerd werd en in 1954 de EDG werd afgewezen omdat Frankrijk het EDG-verdrag niet ratificeerde.

Zoals in de inleiding en de onderzoeksvraag al duidelijk werd gemaakt, gaat deze scriptie vooral aan de hand van kranten in kaart brengen hoe het Nederlandse publieke debat over de EDG verliep. Hier is voor gekozen omdat kranten in de geschiedschrijving over de EDG nauwelijks gebruikt zijn; een substantieel deel van de literatuur is gebaseerd op handelingen, rapporten, verdragen, werken van politici, politieke speeches, etc. De scriptie van Tadema bijvoorbeeld gebruikt wel kranten, maar deze zijn niet de focus van dat stuk. Deze scriptie zal daarom focussen op kranten. Hoe de EDG werd behandeld in Nederlandse en Europese politiek zal in de hoofdstukken alleen gebruikt worden om nodige context te geven. Kranten als bron voor historisch onderzoek zijn door de tijd heen ook op verschillende manieren gebruikt. In onderzoek lag de focus na de jaren zestig van de vorige eeuw vooral op het discours van een tekst en kranten werden daar ook in meegenomen: hoe zouden kranten bijvoorbeeld drijvers van een ideologie zijn? Verder is het sinds de jaren tachtig ook steeds minder gegaan over “institutionele” vormen van sociale kritiek en gaat onderzoek meer over hoe teksten ambivalenties over zaken als macht, natie, ras, identiteit en klasse verraden.¹⁸ Deze scriptie zal een vergelijkbaar perspectief innemen en de discourses die er in de Nederlandse samenleving bestonden over de drie hierboven genoemde onderwerpen onderzoeken.

Er moet hierbij wel gespecificeerd worden dat wat er in deze scriptie besproken wordt een selectie is: door de jaren heen zijn er immers kranten verloren gegaan en is het niet mogelijk om elk blad uit de periode 1950 tot 1954 op te nemen in het onderzoek. Ook zijn kranten niet representatief voor het hele publieke debat over de EDG: dit werd ook gevoerd in andere media zoals de radio en boeken, en ook thuis aan de keukentafel. Het hele Nederlandse publieke debat in kaart brengen aan de hand van de kranten die in deze scriptie behandeld worden is dus niet mogelijk. Er zou bijvoorbeeld onderzoek gedaan kunnen worden naar andere kranten, transcripten van radio's en proza. Daarnaast hadden in de jaren vijftig kranten nauwere banden met de politiek en bepaalde politieke partijen dan tegenwoordig het geval is. De verbinden met de politiek is er ook in de kranten die in deze scriptie behandeld worden, dus staat het debat dat zij voerden ook niet helemaal los van het politieke debat. Desalniettemin kunnen de kranten inzicht geven in het publieke debat door de verschillende perspectieven die zij aandroegen en het publiek dat zij direct aanspraken.

---

¹⁸ S. Vella, 'Newspapers', in: B. Ziemann en M. Dobson, *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History* (2008), 192 – 208, aldaar 194 – 198.

Op het gebied van methodologie zijn er volgens het handboek *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History* breed genomen drie categorieën die onderzocht kunnen worden: de institutionele structuur (de sociale context), het format (de tekstuele context) en de inhoud (de tekst zelf). Deze scriptie richt zich op de laatste twee categorieën in zoverre zij betrekking hebben op artikelen over de EDG in kranten. De institutionele structuur wordt buiten beschouwing gelaten omdat deze gaat over de context om een krant heen. Denk bijvoorbeeld aan de instituten die de kranten maakten, de bedrijven die er advertenties in plaatsten en het beoogde lezerspubliek (en hoe deze zaken invloed hebben op de inhoud van de krant).¹⁸ Deze zaken zijn voor de geselecteerde kranten (zie volgende alinea) vanaf het begin al min of meer bekend, waardoor hier geen verder onderzoek meer naar gedaan hoeft te worden. Het format van de kranten en vooral de inhoud van artikelen over de EDG (van berichtgeving over bepaalde gebeurtenissen tot opiniestukken) vormen meer de leidraad voor dit onderzoek. Format bekommert zich over de lay-out van een krant: op dit gebied zal bijvoorbeeld gekeken worden naar waar artikelen in een krant staan, wat voor afbeeldingen gebruikt worden, welke andere artikelen en advertenties er om een artikel heen staan, etc.¹⁹ Vragen die bij de inhoud gesteld kunnen worden gaan over de schrijver, de tijd en plaats, de taal die gebruikt wordt, of van een bepaald sjabloon gebruik wordt gemaakt, wie de beoogde lezer is, etc. Dit soort vragen zullen gesteld worden over de geselecteerde artikelen en daarnaast zal ook gekeken worden naar wat er concreet gezegd wordt: welke voor- en nadelen, dromen en angsten over de EDG naar voren worden gebracht.

Om meer licht te werpen op het publieke debat over de EDG, is een vijftal kranten uitgekozen voor dit onderzoek. Deze zijn geselecteerd op basis van hoe Nederland verzuimd was in de jaren vijftig en de groepen die volgens het werk van Harry van Kesteren kritisch waren op de EDG. *Trouw* voor de protestantse zuil, *De Volkskrant* voor de katholieke zuil, *Het Parool* voor de socialistische zuil en *De Telegraaf* voor de liberale zuil omdat dit de ‘traditionele’ kranten binnen de respectieve zuilen waren. *De Waarheid* is daarnaast gekozen om het communistische perspectief te representeren, vanwege de banden die de krant had met de CPN. Met deze kranten kunnen diverse perspectieven van meerdere groepen uit de Nederlandse samenleving in beschouwing genomen worden. In de komende hoofdstukken zullen deze kranten onder de loep genomen worden op basis van de drie eerdergenoemde onderwerpen: de Duitse herbewapening, de Franse rol in het opzetten en afwijzen van de EDG en hoe de NAVO gezien werd ten opzichte van de EDG. In ieder hoofdstuk zal eerst kort beschreven worden hoe een onderwerp in de politiek behandeld werd. Daarna wordt aan de hand van verdere deelonderwerpen in kaart gebracht welke argumenten over die onderwerpen naar voren kwamen in de krantenartikelen. Waar relevant voor de discussie, zal ook het format rond bepaalde artikelen ter sprake komen.

---

¹⁹ ‘Newspapers’, in: *Reading Primary Sources* (2008), 198 – 200.

Hoofdstuk 1: De Duitse kwestie

Een prominent onderwerp rond de EDG was, zoals eerder gesteld, de herbewapening van West-Duitsland waar de Verenigde Staten op aan stuurde. Aan het begin van de jaren vijftig vond een verheviging van de Koude Oorlog plaats door toenemende spanningen met de Sovjet-Unie en het uitbreken van de Koreaoorlog. West-Europa zou daarom een eigen blok moeten gaan vormen om zich te kunnen verdedigen tegen potentiële agressie uit het oosten. Om West-Europa daar minder kwetsbaar voor te maken was het nodig West-Duitsland te herbewapenen.²⁰ De Verenigde Staten wilden dat dit snel gebeurde en daarom werd ook een aantal voorstellen op een conferentie in New York gedaan om Duitsland in de al bestaande NAVO te integreren op een conferentie in New York.²¹ Engeland en Frankrijk, de andere bezettingsmogendheden in West-Duitsland, stonden hier ambivalent tegenover: Engeland was in principe niet tegen, maar Frankrijk moest van Duitse herbewapening niets weten uit angst voor heropleving van Duitse militaire agressie. Frankrijk was echter wel voor militaire samenwerking waarin West-Duitsland geen beschikking zou hebben over eigen troepen. Frankrijk was op het gebied van defensie redelijk afhankelijk van de Verenigde Staten. Uit deze oorzaken kwam het Plevenplan, een voorstel voor een verenigd Europees leger waarbinnen Duitsland geen eigen troepen zou hebben, voort. Er volgden onderhandelingen waarin West-Duitsland Frankrijk zo ver te krijgen concessies te doen.²² West-Duitsland kreeg in de initiële plannen weinig zeggenschap, waardoor het zich vernederd voelde. Jean Monnet wist de Verenigde Staten te overtuigen van het plan en zo werd het onder druk van de Verenigde Staten in 1952 ondertekend. Er vond echter een ontspanning in de Koude Oorlog plaats, waardoor Duitse herbewapening minder prioriteit kreeg. Hierdoor en door interne strijd in Frankrijk gingen de EDG en deze versie van de Duitse herbewapening niet door.²³

In het algemeen was Nederland een voorstander van Duitse herbewapening. Dit land was immers een makkelijk doelwit als er vanuit het oosten aangevallen zou worden. De regering was ervan overtuigd dat dit strategische probleem opgelost zou kunnen worden met de bewapening van West-Duitsland. De verdedigingslinie kon dan naar het oosten opgeschoven worden en West-Duitsland zou als een buffer dienen in de veiligheid van Nederland. De regering was dan ook voor gelijke rechten van Duitsland binnen NAVO-verband. Toen Frankrijk met het Plevenplan kwam, was Nederland niet enthousiast: het land was bang dat dit alleen maar tot uitstel van Duitse herbewapening zou leiden en ook tot een reductie van Amerikaanse troepen in Europa. De prioriteit van Nederland lag meer bij een Atlantisch aanpak van de herbewapening, omdat het vreesde dat Frankrijk en Duitsland samen de EDG zouden domineren. Later zou Nederland wel een voorstander worden van de EDG, ondanks de kwestie van de Duitse herbewapening.²⁴

---

²⁰ *Europa in alle staten* (2013), 49.

²¹ *Frontlijn van de Koude Oorlog* (1984), 45 – 48.

²² *Ibidem*, 42 – 48.

²³ *In Pursuit of Influence* (2009), 63 – 65.

²⁴ *The Atlantic Priority* (2003), 297 – 307.

In de kranten komt de angst voor Duitse herbewapening en een terugkeer van Duits militarisme als onderwerp duidelijk naar voren. De krant die hier het meeste over schreef was *De Waarheid*, die gedurende de hele periode 1950 tot 1954 inspeelde op die angst. De krant zette Duitse herbewapening, West-Duitsland en de EDG neer als zeer negatief en dat ze de terugkeer van Duits militarisme zouden garanderen. Specifiek werden de Duitse troepen en generaals in de artikelen van *De Waarheid* consistent “nazi’s” genoemd²⁵, werden termen als Wehrmacht en SS gebruikt om associaties op te roepen met Nazi-Duitsland²⁶ en werden er frequent verwijzingen gedaan naar de periode 1940 tot 1945²⁷. De EDG werd dus gepresenteerd als een terugkeer van het verleden van de Tweede Wereldoorlog en Duitse agressie. Dit sentiment wordt samengevat in het artikel ‘EDG en Duitse Overheersing (II)’ uit de rubriek ‘Van en over anderen’: “Indertijd” – dat was 1940/’45! En zie hier waarvoor Foster Dulles [een Amerikaans diplomaat] de EDG nodig heeft: om nog eens te proberen wat Hitler niet is gelukt!”²⁷

De andere kranten waren grotendeels voor Duitse herbewapening en vonden de genoemde angsten niet reëel of ze vonden andere factoren belangrijker. *Trouw* was voor een zo snel mogelijke herbewapening en zag de angsten voor heropleving van militarisme in West-Duitsland niet als heel reëel.²⁸ Het artikel ‘Sluipende Sloper’ is ook onthullend voor de positie van de krant. Alhoewel het artikel niet expliciet over herbewapening gaat, spreekt het het lezerspubliek wel direct aan en stelt dat zij tegen hun eigen angst moeten strijden. Want “Mensen die door angst bezeten worden, zijn waardeloos geworden” en “U vecht niet beter en doeltreffender tegen de Oostelijke bedreiging, dan wanneer u vecht tegen uw eigen angst, dien sluipende sloper van ons leven”.²⁹ Het oosten wordt hier direct als agressor genoemd en het artikel staat ook naast een artikel over de Duitse herbewapening op de voorpagina. De boodschap aan de lezer is duidelijk: de angst die kranten als *De Waarheid* zaaien over Duitsland moet overwonnen worden. Ook *De Volkskrant* reageerde op de angsten van lezers, specifiek op een ingezonden brief van een zekere Herman Joseph. In de reactie van de redactie wordt het argument dat Europa zonder een gewapend West-Duitsland makkelijk onder de voet gelopen zou worden aangehaald.³⁰ *Het Parool* neemt meer een tussenpositie in: in een stuk geschreven door de Britse filosoof B. Russel wordt bijvoorbeeld gesteld dat er risico’s zitten aan herbewapening, zoals de terugkeer van Duits militarisme.

Hij geloofde echter niet dat er weer een streven zou komen naar wereldheerschappij door West-Duitsland, omdat de Verenigde Staten en Rusland op dat gebied toen de dienst uitmaakten.³¹ *Het Parool* besteedt als enige krant aandacht aan het perspectief van de inwoners van West-Duitsland in een serie artikelen van L.J.Z. Zimmerman, hoogleraar aan in Mainz. Het animo voor herbewapening was niet groot in West-Duitsland, want er was weinig vertrouwen in geallieerde soldaten, de Duitsers werden moe van het onderlinge gesteggel van de andere Europese staten en was er nog steeds een

---

²⁵ ‘Sowjet-imperialisme? Antwoord aan Oosterhuis en Vorrink’, *De Waarheid* (21 maart 1950).

‘Gerben Wagenaar: De Kern van de EDG is Duits!’, *De Waarheid* (23 juli 1953).

‘EDG voorspel voor zelfstandige Duitse Wehrmacht?’, *De Waarheid* (23 juli 1953).

²⁶ ‘Zetten SS-ers smokkel-affaires op touw?’, *De Waarheid* (7 november 1952).

‘Duitsers vegen mijnen bij Delfzijl!’, *De Waarheid* (20 oktober 1954).

²⁷ ‘Van en over anderen’, *De Waarheid* (11 februari 1954).

‘Wij zijn tegen de EDG, omdat we veilig willen leven’, *De Waarheid* (28 november 1953).

²⁸ ‘Europa’s defensie’, *Trouw* (9 december 1950).

²⁹ ‘Sluipende Sloper’, *Trouw* (13 december 1950).

‘Overeenstemming over de Duitse herbewapening’, *Trouw* (13 december 1950).

³⁰ ‘Geachte redactie: Herbewapening Duitsland?’, *De Volkskrant* (18 maart 1950).

³¹ B. Russel, ‘Sterk Westen waarborg voor Duitsland’, *Het Parool* (28 september 1951).

verlangen naar Duitse hereniging.³² De kwestie van hereniging komt ook terug in een ander artikel van Zimmerman over Duitse protestanten. Voor hen was het probleem dat zij de band met het protestantse Oost-Duitsland niet wilden verliezen, terwijl West-Duitsland juist vooral katholiek was.³³

Hier lijkt gepleit te worden voor een Duitse hereniging. *De Waarheid* gaat explicieter in op dit onderwerp en pleit voor Duitse hereniging in een elftal voorstellen voor een “algemeen Europees verdrag” dat tegenover de EDG moest staan.³⁴ Ook wordt er in artikelen over de herbewapening soms gepleit voor het alternatief van hereniging.³⁵ De krant stuurde waarschijnlijk aan op hereniging omdat een neutraal, verenigd Duitsland gunstiger geweest zou zijn voor de Sovjet-Unie dan een aan het Westen geallieerd en herbewapend West-Duitsland. *De Telegraaf* ging aanvankelijk ook in op Duitse hereniging: in ‘Weinig reden tot optimisme’ wordt verwezen naar de Duitse kwestie. Het wordt aangehaald als de kern voor de problemen tussen de grote naties toentertijd. Duitsland zou vergelijkbaar met Korea in tweeën gedeeld zijn en in Oost-Duitsland werd de leuze “Duitse eenheid of oorlog” populair. Dit zou tegenover de kwestie van herbewapening hebben gestaan: het Westen, dat voor herbewapening was en Rusland dat voor hereniging was, zouden tegenover elkaar staan en dat leidde tot instabiliteit.³⁵ *De Telegraaf* was dus niet te spreken over beide toekomstperspectieven voor Duitsland in 1951 en het lijkt dat de krant wilde dat de bezettingssituatie in Duitsland in stand werd gehouden. Dit uit een soort verlangen naar stabiliteit in Europa, wat ook de reden geweest lijkt te zijn dat andere kranten pleitten voor de hereniging.

De Telegraaf veranderde later echter van standpunt. Aanvankelijk werd het vooruitzicht van Duitse herbewapening, zoals hierboven gesteld, als iets negatiefs gezien dat speelde in “een nieuwe strijd om de resultaten van de vorige [oorlog] ongedaan te maken.”³¹ In het artikel ‘Liever derde macht dan fictieve brede basis’ uit 1952, waarin uitspraken van VVD-voorman Pieter Oud werden besproken, wordt juist het volgende geopperd: “wij moeten de herbewapening van West-Duitsland aanvaarden”. Dit omdat volgens Oud de bewapening in en de agressie van het oosten dat vereiste.³⁶ Of de redactie van *De Telegraaf* de stelling maakt over het aanvaarden van herbewapening of Oud dat doet is niet helemaal duidelijk, maar in beide gevallen heeft de redactie er bewust voor gekozen om dit standpunt in hun krant te verkondigen. Dit standpunt komt ook terug in het artikel ‘Vooruitziend beleid’ uit 1954, waarin werd gesteld dat Duitse herbewapening essentieel was voor de verdedigbaarheid van Nederlands grondgebied, wat te maken had met de politiek, die bang was dat Nederland een front zou worden als er oorlog kwam met het oosten.³⁷ Het argument dat Duitse herbewapening noodzakelijk was voor de verdediging van Nederland en West-Europa is ook iets dat eerder gezien werd in de reactie van *De Volkskrant* op een brief van Herman Joseph.³⁰

De andere kranten hanteerden dit argument ook. *Trouw* stelt in ‘Europa’s defensie’: “Wij zijn overtuigd van de noodzaak van een onmiddellijke inschakeling van Duitsland in de Europese defensie.” Dit omdat de defensie van West-Europa in het oosten had moeten beginnen, maar het zou wel op een manier moeten gaan die gunstig is voor Europa en West-Duitsland.³⁸ En in *Het Parool* wordt door B. Russel het volgende geschreven: “Ik geloof, dat verwacht mag worden dat binnenkort de herbewapening deze gunstiger positie mogelijk zal hebben gemaakt. Als het Westen sterk genoeg is geworden, om de

---

³² L.J.Z. Zimmerman, ‘Het vraagstuk der herbewapening: DUITSERS voelen er weinig voor zich weer in soldatenpak te steken’, *Het Parool* (27 januari 1951).

³³ L.J.Z. Zimmerman, ‘Kwestie der herbewapening een groot problemen voor Duitse protestanten’, *Het Parool* (3 februari 1951).

³⁴ ‘Algemeen Europees Verdrag voor de Collectieve Veiligheid in Europa’, *De Waarheid* (11 februari 1954).

³⁵ ‘Weinig reden tot optimisme’, *De Telegraaf* (2 januari 1951).

³⁶ ‘Liever derde macht dan fictieve brede basis’, *De Telegraaf* (26 april 1952).

³⁷ ‘Vooruitziend beleid’, *De Telegraaf* (27 juli 1954).

³⁸ ‘Europa’s defensie’, *Trouw* (9 december 1950).

Russen op een afstand te houden, zal het mogelijk zijn, een krachtige campagne te voeren ten gunste van de eenheid van heel Duitsland onder een democratisch bewind.”³¹ Op dit gebied zijn de kranten dus redelijk eensgezind.

De Waarheid is weer de uitzondering: in de uitgave van 21 maart 1950 werd de brief van Herman Joseph uit *De Volkskrant* gepubliceerd naast een artikel waarin vermeende agressie van de Sovjet-Unie ontkracht zou worden. De retorische functie van de brief is hier duidelijk, zoals het artikel zelf uitspelt: “...is de laatste stap in het Amerikaanse plan de herbewapening van West-Duitsland. In ons land zijn de bladen als *Trouw* en de *Volkskrant* de ijverigste openlijke voorvechters van dit plan. Hun lezers echter zijn nog niet alles vergeten zoals de bijgaand afgedrukte brief in de *Volkskrant* bewijst.”³⁹ Interessant is dat hier direct andere kranten worden aangesproken. Dit deden de andere kranten niet. In de rest van het artikel wordt Duitse herbewapening niet als noodzakelijk voor de verdediging gezien, maar eerder gekarakteriseerd als agressie – onderdeel van een Amerikaans plan: “De Amerikanen willen dus het militaristische Duitsland zijn agressieve rol voor de derde maal in deze eeuw laten spelen.”⁴⁰ Dit gaat ook hand in hand met de karakterisering van Duitse herbewapening als een terugkeer van Nazi-Duitsland in *De Waarheid*.

In grote lijnen zijn er in het debat over Duitse herbewapening twee kampen in deze kranten: *De Waarheid* aan de ene kant en de andere vier kranten aan de andere kant. De eerste was fel tegen Duitse herbewapening en stelde dat het een terugkeer zou zijn naar het Duitsland van de Tweede Wereldoorlog. De andere kranten benadrukten daarop dat de kans voor heropleving van Duits militarisme niet heel reëel was en *Trouw* stelde daarnaast ook dat het belangrijk was dat het publiek de eigen angst overwon zodat het oosten niet zou winnen. De andere kranten benadrukten ook het belang van Duitse herbewapening voor de veiligheid van Nederland en West-Europa, waar *De Waarheid* weer op reageerde door te stellen dat het Westen juist de agressor was. De krant reageerde hierin ook direct op *Trouw* en *De Volkskrant*, iets wat de andere kranten niet direct deden, alhoewel het artikel van *Trouw* gezien kan worden als een indirecte reactie op het narratief dat *De Waarheid* neerzette. Deze discussie weerspiegelt die in de politiek, waarin onderwerpen als angst voor Duits militarisme en de defensie van West-Europa ook langskwamen. Het derde onderwerp dat in de kranten behandeld werd lijkt echter geen aansluiting gehad te hebben in de politiek: Duitse hereniging. Hier nemen *De Waarheid* en *Het Parool* een positie in die positief staat tegenover Duitse hereniging, terwijl *De Telegraaf* er aanvankelijk niet voor was. Dit onderwerp komt echter vooral in de eerste jaren naar voren en verdwijnt daarna uit het debat, behalve bij *De Waarheid*. Dat *Het Parool* aanvankelijk een positie voor hereniging verkondigde laat ook zien dat de kranten in het tweede kamp het niet over alles eens waren; om de vier kranten als één verenigde groep te zien in het debat is ook dan ook niet helemaal accuraat zoals ook in de komende hoofdstukken zal blijken.

---

³⁹ ‘De mening van een Volkskrantlezer’, *De Waarheid* (21 maart 1950).

⁴⁰ ‘Sowjet-imperialisme?’, *De Waarheid* (1950).

Hoofdstuk 2: Het Franse Plan

Het tweede onderwerp dat behandeld wordt is de rol die Frankrijk had gespeeld in het opzetten en afwijzen van de EDG. Frankrijk was immers het land dat kwam met de originele plannen voor een Europees leger en tegelijkertijd het land dat ervoor zorgde dat de EDG niet doorging. Oorspronkelijk kwam het Plevenplan er deels vanwege de angst die heerste voor plannen voor de Duitse herbewapening. Als dit in Europees verband zou gebeuren, dan zou Frankrijk er gedeeltelijk controle over kunnen hebben.⁴¹ De reactie op het Franse plan was verdeeld: Engeland leek grotendeels voor, terwijl de Amerikanen verdeeld waren en West-Duitsland tegen de discriminerende elementen in het plan waren. De verdeeldheid ontstond doordat sommigen het Franse plan zagen als een belemmering voor de bestaande Amerikaanse plannen, terwijl anderen het Plevenplan verdedigden en stelden dat er geen vertraging van Duitse herbewapening op zou treden.⁴² De Nederlandse regering was aanvankelijk erg tegen het Plevenplan, deels omdat er een Franse poging in werd gezien de Duitse herbewapening uit te stellen. Ook was er de angst dat de Verenigde Staten voor minder verdediging in Europa zou zorgen als er een Europees leger kwam. In 1951 liet de Verenigde Staten weten dat het de opzet van de EDG steunde en daardoor voelde Nederland zich gedwongen om een volledige participant te worden op de conferenties in Parijs over het plan.⁴³ Nederland had immers lang gesteund op de defensiebijdragen van de Verenigde Staten en had zelf steeds het minimale aan defensie uitgegeven.⁴⁴ Nadat Nederland door de jaren heen meer voorstander werd van de EDG, werd Frankrijk steeds sceptischer. Er werden steeds meer concessies gedaan aan West-Duitsland, waardoor Frankrijk de controle over Duitse herbewapening verloor. Nadelen zoals het verliezen van autonomie begonnen daardoor zwaarder te wegen.⁴⁵ Dit leidde uiteindelijk tot het niet ratificeren van het EDG-verdrag in 1954. Door deze ontwikkelingen bleven Nederland en Frankrijk gedurende het hele proces tegenover elkaar staan.

De waardering van de Franse rol in de onderhandelingen over de EDG is een zaak die in de kranten aan verandering onderhevig is. Aanvankelijk, toen het Plevenplan voor het eerst werd gepresenteerd in 1950 was de berichtgeving van de kranten over Frankrijk redelijk consistent aan elkaar: het Plevenplan werd als iets negatiefs gezien. De redenen voor die negatieve beoordeling verschilt echter. *De Volkskrant*, *Trouw* en *Het Parool* stelden alle drie rond 1950 dat het Plevenplan een poging was van Frankrijk om het proces van Duitse herbewapening te beheersen. *De Volkskrant* rapporteerde over de ambities van de Fransen: het beteugelen van de “Duitse economie en soldaat” door Frankrijk. Daarnaast werd een extra argument tegen het Plevenplan aangehaald: de daadwerkelijke uitvoering van een verenigd Europees leger zou een “Pinksterwonder” zijn.⁴⁶ *Trouw* neemt duidelijker positie in tegen Frankrijk: volgens de krant was de Franse weigering van een Atlantisch leger het resultaat van “vrees (begrijpelijk, maar onverstandig) voor Duitsers met geweren”, wat past bij de positie van de krant over Duitse herbewapening. Angst kan er zijn, maar moet overwonnen worden. Verder zouden volgens *Trouw* de Amerikanen later “sterke druk” hebben uitgeoefend op de Fransen om “de logica der feiten alsnog te herkennen.”⁴⁷ Uit die druk zou het Plevenplan ontstaan zijn. Deze verwoording geeft ofwel het zwichten van Frankrijk aan of een, in de ogen van *Trouw*, onredelijke poging om de Duitse herbewapening dwars te zitten. *Het Parool* is feller geweest in diens berichtgeving over

---

⁴¹ *Europa in Alle Staten* (2013), 49 – 50.

⁴² *The European Defence Community* (1980), 90 – 92.

⁴³ *The Atlantic Priority* (2003), 301.

⁴⁴ *Ibidem*, 65, 67.

⁴⁵ *Ibidem*, 227.

⁴⁶ ‘Voornemen van Franse regering: Parijse conferentie over Europees Schuman-leger’, *De Volkskrant* (25 oktober 1950).

⁴⁷ ‘Schuman-leger’, *Trouw* (25 oktober 1950).

Frankrijk. In 1951 stond er in de krant een interview met Kurt Schumacher, de leider van de Sociaal Democratische Partij (SDP) in West-Duitsland, getiteld "'Plan-Schuman: poging om Duitsers onder Franse hegemonie te plaatsen'". Dit artikel gaat vooral in op kwesties omtrent West-Duitsland, maar Frankrijk komt ook aan bod. Zoals de titel al aangeeft, zet Schumacher de Franse plannen voor een economische unie (Schumanplan) en een Europees leger (Plevenplan) neer als een poging om West-Duitsland onder Franse overheersing te plaatsen.⁴⁸ Of de redactie van *Het Parool* de meningen in het interview deelde is onduidelijk, want Schumacher was een ideologische bondgenoot en het artikel kan ook om die reden geplaatst zijn. Dat de redactie echter besloot om die specifieke passage te gebruiken als de titel voor het artikel, terwijl de inhoud daar in werkelijkheid veel minder over gaat, geeft wellicht aan dat de redactie dit standpunt wel wilde verkondigen. Latere berichtgeving is neutraler: in een artikel over de discussies die werden gevoerd in de Europese Raad van Ministers komt de kwestie van de EDG kort aan bod. Daarin wordt Frankrijk niet beschuldigd van het plannen van een hegemonie, maar wordt eerder neutraal verhaald over hoe in Frankrijk een meerderheid behaald kon worden voor het Plevenplan.⁴⁹ Ten slotte noemt *De Telegraaf*, die weinig schreef over dit onderwerp, de debatten die werden gevoerd tussen de verschillende West-Europese landen. De debatten binnen die landen worden door de krant "kinderziekten van de West-Europese éénwording" genoemd.⁵⁰ Dit verraadt een voorkeur voor de Europese integratie, maar er wordt geen standpunt over Frankrijk ingenomen.

De Waarheid komt met andere redenen voor de negatieve waardering van het Plevenplan, die voortkomen uit diens communistische perspectief. In buitenlandse rubrieken uit 1951 wordt het plan van Frankrijk neergezet als een plan om "de volkeren, die verontrust zijn over het herstel van de nazi-Wehrmacht, om de tuin te leiden en hen in slaap te wiegen met het sprookje dat op deze wijze in West-Duitsland gevormde troepen geen gevaar zouden zijn". Ook wordt de Verenigde Staten weer neergezet als een poppenspeler die "pressie-en omkoopmethodes" gebruikt zou hebben om een Europees leger op te stellen. Dit omdat landen als Nederland en Engeland hun verzet tegen het Franse plan opgaven nadat de Amerikaanse legertop steun uitte voor het plan.⁵¹ Frankrijk zou dus deel zijn van het Amerikaanse plan om tegen het communisme en de Sovjet-Unie op te treden, specifiek om een raamwerk te creëren waarin de Duitse herbewapening plaats zou kunnen vinden.

De EDG zou daarnaast ook een poging zijn om de volkeren van Europa om de tuin te leiden, waarbij de krant een tweedeling maakt tussen de elite met diens complotten aan de ene kant en het volk aan de andere kant. Deze tweedeling komt later nog eens terug nadat de scepsis van Frankrijk over de EDG toenam. *De Waarheid* zet de Franse scepsis neer als een reactie van het volk, dat zijn werkelijke wil uit.⁵² Ook worden de laatste besprekingen van Frankrijk over de EDG die voorafgingen aan de definitieve afwijzing een "optreden van het volk, dat geen Duitse herbewapening wenst" genoemd.⁵³ Dit past eveneens bij de communistische inslag van de krant, aangezien die ideologie stelt dat er een eeuwige strijd is tussen het proletariaat en de burgerlijke regeerders. *De Volkskrant* karakteriseerde het falen van de EDG juist als voortkomend uit Frans nationalisme, wat in strijd zou zijn met Europese integratie, en "angstpolitiek" tegenover Duitsland.⁵⁴ Dit is beduidend negatiever dan wat *De Waarheid* schreef over de interne Franse strijd. Beide karakteriseringingen zijn duidelijk geïnformeerd door de posities die de respectieve kranten innamen over het falen van de EDG.

---

⁴⁸ "'Plan-Schuman: poging om Duitsers onder Franse hegemonie te plaatsen'", *Het Parool* (2 november 1951).

⁴⁹ 'Tijd voor beslissingen in Straatsburg thans gekomen', *Het Parool* (15 december 1951).

⁵⁰ 'Kinderziekten', *De Telegraaf* (18 december 1951).

⁵¹ 'Buitenlands overzicht: Het Plan=Pleven', *De Waarheid* (21 september 1951).

⁵² 'Aanvaarding EDG maakt accoord over Duitsland onmogelijk', *De Waarheid* (30 augustus 1954).

⁵³ 'Manoeuvre van EDG-voorstanders mislukte', *De Waarheid* (30 augustus 1954).

⁵⁴ 'Politiek Allerlei: Terugblik', *De Volkskrant* (31 december 1954)

Hoe *De Waarheid* en *De Volkskrant* tegen de EDG aankeken en de rol van Frankrijk daarin beoordeelden veranderde namelijk door de tijd heen. Naarmate Frankrijk sceptischer werd, begon *De Waarheid* eerst neutraler en daarna positiever over het land te berichten. Terwijl de Nederlandse regeringsleiders, die wilden dat het EDG-verdrag zo snel mogelijk geratificeerd werd, als “ultra-rechts” weggezet werden, werd Frankrijk neutraler neergezet.⁵⁵ Daarnaast werd na het afwijzen van de EDG gesteld dat een ‘onafhankelijk en sterk’ Frankrijk dat buiten een “agressieve groep van Europese staten” staat iets was waar de Sovjet-Unie belang bij had.⁵² *De Volkskrant*, aan de andere kant, werd juist positiever over de EDG. In 1950 werd bijvoorbeeld Schuman aangehaald omdat hij zou gezegd hebben dat een Europees leger “de enig mogelijke oplossing” was voor Duitse herbewapening.⁵⁶ De waardering van Frankrijk werd hierdoor nog negatiever dan eerst: in 1952 werd de poging van Eduard Herrie, de voorzitter van het Franse parlement, om ratificatie van het EDG-verdrag uit te stellen beschreven als “een bom” die onder de EDG gedeponereerd zou zijn. Ook worden de medestanders van Herrie diens “radicale vrienden” genoemd. Deze koers van berichtgeving bereikte een hoogtepunt in 1954, toen de EDG definitief niet doorging. In de politieke terugblik uit de laatste *Volkskrant* van 1954 wordt de Franse verwerping van de EDG “de somberste gebeurtenis voor het vrije Europa uit het afgelopen jaar” genoemd.⁵⁷ Het sentiment van *De Volkskrant* wordt in die terugblik ook samengevat in een spotprent uit deze rubriek, die de Franse premier P. Mendès France voorstelt als een Napoleon die wegvlucht na het falen van een brandende Assemblée, een verwijzing naar de gefaalde invasie van Rusland en de daaropvolgende vlucht uit Moskou.⁵⁷

De overige drie kranten leggen echter minder schuld bij Frankrijk. Alhoewel *Het Parool* de afwijzing van de EDG als “rampzalig” beschreef, werd Frankrijk niet al te zwaar veroordeeld. Er wordt gesteld in het artikel ‘Nederland en Frankrijk’ dat het land in de toekomst nog steeds een waardevolle bondgenoot kon zijn voor Nederland. Angst voor Duitsland zou immers niet ongegrond zijn, maar er zou verder gekeken moeten worden: “Wij vergeten waarlijk niet welk leger in Mei 1940 ons land binnenviel en welk ons te hulp kwam! Maar wij willen óók onze ogen niet sluiten voor de veranderingen die zich sinds 1945 in de wereld hebben voltrokken.”⁵⁸ *De Telegraaf* legt de schuld van de verwerping van de EDG niet alleen bij Frankrijk. Er wordt een artikel uit de *New York Times* samengevat waarin wordt gesteld dat de Verenigde Staten en Engeland ook om diverse redenen schuld dragen aan de verwerping.⁵⁹ *Trouw* schreef ten slotte weinig over de Franse rol in de verwerping en pleit er eerder voor dat Duitsland snel opgenomen zou moeten worden in de NAVO.⁶⁰

De kranten gebruiken hier weer vergelijkbare argumenten voor vergelijkbare posities, maar er is meer variëteit. Ook is van een tweedeling bij dit onderwerp niet echt sprake. Aanvankelijk waren de kranten redelijk negatief over het Franse Plevenplan, maar om uiteenlopende redenen. Sommige kranten zagen het als een plan van de Fransen om de Duitse herbewapening onder controle te krijgen en Duitsland onder Franse hegemonie te krijgen. *De Waarheid* daarentegen was negatief over het Plevenplan omdat het dat plan zag als deel van een groter Amerikaans plan om West-Europa te militariseren en op te zetten tegen het communisme. Naarmate de besprekingen over de EDG voortgingen, werden de kranten in het algemeen positiever over het Plevenplan en op een gegeven moment werd zelfs aangehaald dat het de enige manier zou zijn om West-Duitsland te herbewapenen.

---

⁵⁵ ‘Ultra-militaire redevoeringen van ultra-rechtse leiders’, *De Waarheid* (12 november 1952).

⁵⁶ ‘Straatsburg stemt voor Europees leger’, *De Volkskrant* (25 november 1950).

⁵⁷ ‘Terugblik’ (1954).

⁵⁸ ‘Nederland en Frankrijk’, *Het Parool* (30 augustus 1954).

⁵⁹ “New York Times” schrijft; Amerika en Engeland dragen schuld aan falen E.D.G.’, *De Telegraaf* (31 augustus 1954).

⁶⁰ ‘De herbewapening van Duitsland’, *Trouw* (3 september 1954).

Dit is consistent met de Nederlandse politiek, die eerst wantrouwend tegenover het Plevenplan stond maar het later begon te accepteren. Aangedragen redenen voor deze posities over Frankrijk en het Plevenplan komen ook overeen. Toen de EDG uiteindelijk werd afgewezen, leek *De Waarheid* daar blij mee te zijn terwijl *De Volkskrant* en *Het Parool* het als rampzalig beschreven. *De Volkskrant* legde daarbij veel nadruk op de Fransen en het Franse nationalisme, terwijl de overige drie kranten het de Fransen juist minder kwalijk namen en de schuld van anderen, zoals Engeland en de Verenigde Staten, ook inzagen. Dit weerspiegelt de politiek weer minder, aangezien de kranten niet heel negatief ten opzichte van Frankrijk stonden, behalve *De Volkskrant*, die in het algemeen afwijkt van de andere kranten op het gebied van dit onderwerp. Ook moet opgemerkt worden dat vergeleken met het onderwerp Duitse herbewapening en de EDG, Frankrijk relatief minder aandacht krijgt en in artikelen vaak wordt overschaduwd door de Duitse herbewapening.

Hoofdstuk 3: NAVO of EDG?

Het laatste relevante onderwerp voor de EDG is diens Atlantische tegenhanger, de NAVO. Dit militaire bondgenootschap werd opgericht op 4 april 1949, rond dezelfde tijd dat West-Duitsland ontstond uit de drie bezettingszones van de Engelsen, de Amerikanen en de Fransen. Tijdens de onderhandelingen van het NAVO-verdrag ging het er al over hoe Duitsland potentieel geïntegreerd en herbewapend zou moeten worden. Er was in de Verenigde Staten wel discussie over of herbewapening überhaupt moest gebeuren, maar na de oprichting van de NAVO en West-Duitsland werd de positie eenduidiger: de herbewapening moest gebeuren binnen de NAVO zodat angst voor Duitsland weggenomen kon worden. De West-Duitse bondskanselier K. Adenauer was ook voor herbewapening, alhoewel hij dat aanvankelijk in Europees verband wilde.⁶¹ Het Plevenplan van de Fransen, opgesteld om meer grip op de situatie te krijgen, werd een soort concurrent van deze NAVO-plannen. De Fransen beargumenteerden dat West-Duitsland beter geïntegreerd zou kunnen worden in Europees verband dan in Atlantisch verband, omdat er een verenigde Europese filosofie bestond en geen Atlantische. Ook zou West-Duitsland in een Europees verband eventueel gelijkheid met de andere leden van het verband kunnen bereiken.⁶² Tegelijkertijd lagen de Fransen dwars in de onderhandelingen van de NAVO vanwege de Duitse herbewapening, waardoor plannen om van de NAVO een effectief militair bondgenootschap te maken gedwarsboemd werden.⁶³ De andere Europese landen waren echter voor Duitse opname in de NAVO, en wel om een vijftal redenen. Ten eerste omdat ze vonden dat Duitse herbewapening snel moest gebeuren om een effectief NAVO-leger te maken. Ten tweede omdat de angst was dat de Verenigde Staten zich terug zouden trekken uit Europa als het te langzaam zou gaan, wat slecht zou zijn voor defensie en voor de economie. Ten derde zou een gevestigd internationaal forum betere controle over West-Duitsland kunnen uitoefenen dan een exclusief continentale autoriteit. Ten vierde was er het risico dat de Duitsers hun eigen koers zouden gaan als de dreiging van het communisme verdween. En ten slotte had de NAVO het probleem van de Duitse herbewapening aangekaart, dus was het ook aan de NAVO om het op te lossen.⁶⁴ Nederland deelde deze redenen en was er ook op uit om op defensief gebied de eigen positie veilig te stellen, zoals eerder besproken.⁴⁴ In latere jaren vonden er tegelijkertijd onderhandelingen plaats voor een West-Duitse opname in de NAVO en de EDG.⁶⁵ En een jaar nadat de EDG afgewezen werd, werd West-Duitsland lid van de NAVO, naar de initiële wens van de niet-Franse westerse mogendheden.

In de Nederlandse kranten was er ook discussie gaande over óf de NAVO óf de EDG een beter alternatief geweest zou zijn voor Duitse herbewapening. *Trouw* neemt hier een duidelijke stellingname in: de EDG is te verkiezen boven de NAVO, maar beide zijn acceptabel. In het artikel 'Europese Defensie-Gemeenschap' uit 1953 wordt bijvoorbeeld gesteld dat *Trouw* er vrede mee gehad zou hebben als West-Duitsland in de NAVO was opgenomen. Dat toetreden "stuit echter in dit stadium op onoverkomelijke moeilijkheden, namelijk van Franse zijde" volgens de krant, waardoor de EDG alleen de Duitse medewerking zou kunnen bevorderen. Het voordeel van de EDG dat hier aangehaald wordt is dat het helpt om cohesie te scheppen tussen de Europese landen, en de NAVO zou dat minder doen.⁶⁶ Nadat de EDG afgewezen werd, legt de krant echter meer de focus op de nadelen die de EDG had ten opzichte van de NAVO. Militair-technisch zou de NAVO beter geweest zijn en het was ook altijd een optie geweest voor de Duitse herbewapening.⁶⁷

---

⁶¹ *Frontlijn van de Koude Oorlog* (1984), 34 – 37.

⁶² *The European Defence Community* (1980), 92 – 93.

⁶³ *Ibidem*, 100.

⁶⁴ *Ibidem*, 97.

⁶⁵ *Frontlijn van de Koude Oorlog* (1984), 51.

⁶⁶ 'Europese Defensie-Gemeenschap', *Trouw* (22 juli 1953).

⁶⁷ 'De herbewapening van Duitsland', *Trouw* (3 september 1954).

Deze verschuiving in argumentatie heeft te maken met het volgende: “Dit is een zware slag voor de integratie van Europa en kan een vertraging en nieuwe bemoeilijking geven voor de herbewapening van West-Duitsland.”⁶⁷ De Duitse herbewapening zou noodzakelijk zijn voor de Westerse verdediging en zou op dat moment snel moeten worden voltrokken zonder nog meer moeilijkheden. *Het Parool* verkiest ook de EDG boven de NAVO in het artikel ‘Voor de Beslissing’ waarin historicus Pieter Geyl wordt aangehaald: de EDG was volgens hem niet het enig mogelijke verweer tegen het oosten. De NAVO was ook een optie en ook nog eens de oorspronkelijke optie die “alleen niet kon omdat Frankrijk Duitsland vreesde en binnen een klein verband hoopte het onschadelijk te maken.” De redactie is het hier expliciet met Geyl oneens, maar vraagt zich ook af of die angst zo onredelijk was. Uiteindelijk wordt in dit artikel de EDG boven de NAVO verkozen zodat de nieuwe legermachten niet helemaal onder Duitse controle zouden staan.⁶⁸ *De Telegraaf* verkiest aan de andere kant NAVO boven de EDG: in ‘Historische beslissing van 14 landen in Lissabon: Europees leger aanvaard’ werd de EDG beschreven als iets waarin Nederland weg dreigde te zakken voordat er samenwerking ontstond met de NAVO.⁶⁹ Behalve het bezwaar dat Nederland aan invloed in zou boeten in de EDG. In de NAVO waren alle landen in principe immers gelijk. Er wordt ook genoemd dat aan Nederland de kosten voor het nieuwe Duitse leger ten laste gelegd kunnen worden binnen de EDG. In een later, weliswaar klein, artikel wordt ook bericht over de kritiek die de Eerste Kamer had op de EDG waarbij “de N.A.T.O. verre te verkiezen [was] boven het betrekken van dit land in een kunstmatige defensiegemeenschap.” De standpunten van de voorzitter van de Eerste Kamer, Jan Jonkman, worden hierbij wel als ‘opmerkelijk’ beschreven, maar dit kan er ook doelen op dat Jonkman eerder dit soort standpunten niet had geuit.⁷⁰

Maar *De Telegraaf* was uiteindelijk meer voor een samenwerking tussen de EDG en de NAVO. In “Historische beslissing van 14 landen in Lissabon: Europees leger aanvaard’ werd over samenwerkingsoverleg bericht en er werd gesteld: “Algemeen is hier het gevoel dat de Europese verdedigingsgemeenschap slechts een stap is op de weg om Duitsland geheel in het Noord-atlantische Pact opgenomen te krijgen”.⁷⁰ Samenwerking wordt belangrijk gevonden omdat beide organisaties het beginsel van de verdediging van de “Westelijke beschaving” deelden.⁷¹ In *De Volkskrant* wordt voor iets vergelijkbaars gepleit, zoals in een kort artikel waarin een protocol tussen de twee organisaties wordt besproken: “De Noordatlantische Verdragsorganisatie en de Europese Defensiegemeenschap zullen elkaar volledige bijstand verlenen indien een lid van een der beiden wordt aangevallen.”⁷² Op zichzelf zegt deze passage niet zo veel, maar ook elders in *De Volkskrant* komt het thema van de samenwerking naar voren. In het artikel ‘Beknopt verslag Eerste Kamer: Europese Defensiegemeenschap’ wordt een beeld neergezet van een EDG en een NAVO die naast elkaar kunnen bestaan. In het artikel wordt bijvoorbeeld een focus gelegd op politici die vinden dat West-Duitsland beter opgenomen kan worden in de EDG dan de NAVO en wordt gesteld dat de Nederlandse regering ervan overtuigd is dat Duitse herbewapening zal plaatsvinden binnen een defensiegemeenschap. Toch zou West-Duitsland doormiddel van een protocol mee kunnen doen aan belangrijke NAVO-overleggen zonder lid te zijn van de NAVO.⁷³ Naast deze samenwerking wordt er in *De Volkskrant* ook gesteld dat de verzoening tussen Frankrijk en West-Duitsland belangrijk is.⁷⁴

---

⁶⁸ ‘Voor de beslissing’, *Het Parool* (12 januari 1954).

⁶⁹ H.A. Lunshof, Historische beslissing van 14 landen in Lissabon: Europees leger aanvaard’, *De Telegraaf* (23 februari 1952).

⁷⁰ ‘Voorzitter Eerste Kamer tegen EDG’, *De Telegraaf* (26 november 1953).

⁷¹ ‘De vergadering te Lissabon’, *De Telegraaf* (23 februari 1952).

⁷² ‘Garantie van NATO aan EDG’, *De Volkskrant* (7 mei 1952).

⁷³ ‘Beknopt verslag Eerste Kamer: Europese Defensiegemeenschap’, *De Volkskrant* (20 januari 1954).

⁷⁴ ‘Regering in memorie van antwoord: Sovjet-vredesoffensief staat geen verzwakking EDG toe’, *De Volkskrant* (7 juli 1953).

Ook *Trouw* ziet samenwerking tussen de EDG en de NAVO als een mogelijkheid. In het artikel “NAVO houdt al haar hoop op de EDG gevestigd”, dat exact de boodschap uitdraagt die in de titel staat: de NAVO zou voor geen ander Europees leger zijn dan de EDG. De Franse vicepremier P. Reynaud wordt in dit artikel geciteerd, hij zou hebben gezegd dat de EDG geschikt is voor het bevorderen van samenwerking tussen Duitsland en Frankrijk. Ook zouden er risico’s aan verbonden zijn als Frankrijk de EDG zou laten varen: het onmogelijk worden van een Frans-Duitse verzoening en het terugtrekken van Amerikaanse troepen uit Europa.⁷⁵

Opvallend in de discussie over de NAVO en de EDG is de afwezigheid van een concrete positie en argumentatie in *De Waarheid*. Eerst wordt de NAVO alleen maar kort genoemd. In ‘Oorlogsbegroting in Tweede Kamer’ gaat het bijvoorbeeld over de begroting van de Tweede Kamer en overleg over de EDG, en wordt de NAVO maar één keer genoemd.⁷⁶ Ook als er wordt bericht over een stuk conservatief Frans blad waarin wordt gesteld dat het “Europese leger op zijn sterfbed ligt” en waarin wordt gepleit voor een alliantie tussen de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk, komt de NAVO als alternatief niet ter sprake.⁷⁷ In 1954, nadat de EDG afgewezen was, wordt de NAVO meer besproken in relatie tot de herbewapening van West-Duitsland. De berichtgeving is echter relatief neutraal vergeleken met hoe tegen de EDG geageerd werd: “Eden beloofde nu dat Engeland vier divisies en een tactische luchtmacht tot 1998 op het vasteland van Europa zou stationneren, onder bevel van de NAVO, mits de Londense conferentie tot een accoord komt over een nieuw plan tot herbewapening van West-Duitsland.”⁷⁸ De NAVO werd in deze tijd wel gezien als een mogelijkheid waarbinnen Duitse herbewapening plaats zou kunnen vinden. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat *De Waarheid* rapporteerde over dat de leider van de Duitse sociaaldemocratische partij, E. Ollenhauer, zich uitsprak tegen een West-Duitse opname in de NAVO.⁷⁹ De toon van de berichtgeving is opvallend omdat *De Waarheid* zeer opiniërend bericht gaf over de EDG en het vooruitzicht van Duitse herbewapening, door het communistische perspectief van de krant. Ook werd soms gesproken van een groot Amerikaans plan om West-Europa te militariseren tegen het communisme. Het is dan opmerkelijk dat de NAVO niet in dit narratief betrokken wordt, aangezien dit bondgenootschap al bestond (anders dan de EDG, die nooit in de praktijk werd gebracht) en dat het initiële plan was om West-Duitsland in de NAVO te integreren.

---

⁷⁵ ‘NAVO houdt al haar hoop op de EDG gevestigd’, *Trouw* (17 november 1953).

⁷⁶ ‘Ultra-militaire redevoeingen’ (1952).

⁷⁷ ‘Parijse blad “Information”’: “Europese leger ligt op zijn sterfbed”, *De Waarheid* (18 april 1953).

⁷⁸ ‘Nieuwe bedreigingen en druk van Foster Dulles’, *De Waarheid* (30 september 1954).

⁷⁹ ‘SPD roept op tot Conferentie over Europese veiligheid’, *De Waarheid* (25 september 1954).

Hier moet geconcludeerd worden dat de NAVO vooral bij het EDG-debat betrokken werd door de vier kranten die overeenkomen met de zuilen van de Nederlandse maatschappij uit de jaren vijftig. De discussies over de NAVO hadden vooral betrekking op twee zaken: of de NAVO te verkiezen was boven de EDG en over samenwerking tussen de EDG en de NAVO. Bij het eerste onderwerp verkozen *Trouw* en *Het Parool* de EDG omdat deze voor meer cohesie tussen de Europese landen zou zorgen dan de NAVO en zodat de Duitsers niet helemaal de beschikking zouden hebben over hun eigen leger. Later veranderde *Trouw* echter van mening door het afwijzen van de EDG, waarna er juist werd gefocust op de militair-technische voordelen van de NAVO. *De Telegraaf* verkoos de NAVO vanaf het begin al boven de EDG, vooral vanwege het Nederlandse belang (Nederland zou te veel opgaan in de EDG), maar vond samenwerking tussen beide organisaties ook belangrijk omdat beiden een gemeenschappelijk doel dienden: het verdedigen van de Westerse wereld. *De Volkskrant* en in mindere mate *Trouw* waren het eens met deze positie: samenwerking tussen de EDG en de NAVO zou een goede zaak zijn. Daarnaast pleitten beide kranten ook voor een verzoening tussen Frankrijk en Duitsland. Beide sentimenten zouden bij de christelijke kranten voort kunnen komen uit het corporatisme, dat de samenleving voorstelt als een collectie van “organen” die met elkaar overleggen en samenwerken om het geheel te vormen. Meer samenwerking zou beter zijn volgens deze christendemocratische ideologie. *De Waarheid* stond ten slotte grotendeels buiten deze discussie, wat opvallend is vanwege diens communistische perspectief. Dit zou verklaard kunnen worden doordat de krant meer bezig was te voorkomen dat de EDG er zou komen in plaats van zich te bekommeren om de NAVO, die in de periode 1950 tot 1954 al concreet gevestigd was.

Conclusie

In grote lijnen is er in het debat dat over de EDG in Nederlandse kranten gevoerd werd in de periode 1950 tot 1954 sprake van een tweedeling. Aan de ene kant zijn er de vier kranten die relatief positief stonden tegenover de Duitse herbewapening en de EDG, en aan de andere kant *De Waarheid* die over die zaken zeer negatief was. Dit kwam vooral vanwege de verschillen in ideologie tussen de vier kranten en *De Waarheid*. Die laatste krant was erg beïnvloed door het communistische perspectief en zag de EDG en Duitse herbewapening als deel van een groter Amerikaans plan om West-Europa op te zetten tegen het communisme. Ook werd West-Duitsland gekarakteriseerd als een soort slapende vulkaan, die weer uit zou barsten als het herbewapend zou worden. Het nazisme zou een volle herintrede doen als West-Duitsland weer de beschikking zou krijgen over troepen, en daarnaast ook nog een prominente positie zal hebben in een overkoepelend Europees leger. Dit zou leiden tot een West-Europa dat beheerst werd door de nazi's, zoals Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog had geambieerd. Dit perspectief was ook de bron van de positie die *De Waarheid* over Frankrijk: eerst negatief omdat het land met het Plevenplan kwam dat de EDG in de eerste plaats voorstelde, later positiever omdat het land de EDG uiteindelijk afwees. De NAVO werd hierbij niet echt in beschouwing genomen, waarschijnlijk omdat er weinig viel te doen tegen die organisatie in de onderzochte periode. Verder is *De Waarheid* ook de enige krant die expliciet reageerde op de kranten uit het andere kamp, zoals toen *De Volkskrant* en *Trouw* de ijverigste voorvechters voor de Duitse herbewapening in Nederland werden genoemd. Dit is allemaal redelijk consistent met de ideologie van de krant en diens verbinding met de CPN, de grote tegenstander van de EDG in het Nederlandse parlement.

De vier kranten in het tweede kamp dachten en argumenteerden op vergelijkbare wijze over de EDG. Deze werd grotendeels als een positieve zaak beoordeeld, ook al was de ontvangst van het Plevenplan minder positief omdat het werd gezien als een Franse poging om controle te krijgen over West-Duitsland. Dat wil niet zeggen dat de kranten het overall over eens waren; de invulling van Duitse herbewapening, de rol die Frankrijk speelde en de vergelijking met de NAVO werden verschillend beoordeeld. De angst voor heropleving van Duits militarisme speelde ook onder deze kranten een rol, maar werd anders beoordeeld: *Trouw* stelde bijvoorbeeld dat de lezer niet moest toegeven aan angst, terwijl *Het Parool* die angsten als gegrond zag. De kranten waren het er wel over eens dat herbewapening noodzakelijk was voor de veiligheid van Nederland en West-Europa en daarom waren zij ervoor. Op het gebied van de NAVO was er verdeeldheid onder de kranten, met argumenten om de EDG te prefereren (meer cohesie, controle over Duitse troepen) en argumenten om de NAVO te prefereren (Nederland zou te veel aan belang inboeten in de EDG, het is militair-technisch beter). Desondanks werd er vooral gepleit tussen samenwerking tussen de EDG en de NAVO, waarschijnlijk uit het corporatistische perspectief bij de christelijke kranten en een verlangen naar stabiliteit in Europa vanuit *De Telegraaf*. De afwijzing van de EDG werd hierna als iets negatiefs gezien en als "rampzalig" beschreven door *De Volkskrant*. De schuld werd echter bij verschillende oorzaken gelegd: *De Telegraaf* benadrukte dat Engeland en de Verenigde Staten een aandeel hadden in het falen van de EDG, terwijl *Het Parool* sympathie had voor de Franse angst en *De Volkskrant* de schuld legde bij Frans nationalisme. Het algemene verloop van de discussie komt overeen met hoe de Nederlandse politiek dacht over de EDG: angst voor Duitse herbewapening, scepsis toen het Plevenplan werd aangekondigd, een daaropvolgende omarming van het idee, frustratie over Frankrijk naarmate het ratificeren van het EDG-verdrag werd uitgesteld en paniek toen de EDG werd afgewezen, met de NAVO als alternatief.

Concluderend komt het debat dat in de Nederlandse kranten gevoerd werd redelijk overeen met sentimenten die toentertijd speelden in de Nederlandse politiek. Er zijn hier nog mogelijkheden voor vervolgonderzoek, zoals wat de beoordeling van Duitse herbewapening voor 1950 was, of *De Waarheid* in andere periodes meer tegen de NAVO ageerde zoals de krant tegen de EDG ageerde en hoe in latere periodes in kranten teruggekeken werd op de EDG.

Bibliografie

A.G. Harryvan, 'De historiografie van de Europese integratie, 1945 – 1985', in: W.A.F. Camphuis en C.G.J. Wildeboer Schut red., *Europese eenwording in historisch perspectief: factoren van integratie en desintegratie* (Zaltbommel 1991), 21 – 41.

A.G. Harryvan, *In Pursuit of Influence: The Netherlands' European Policy During the Formative years of the European Union, 1952 – 1973* (Brussel 2009).

A.G. Harryvan, J. van der Harst, *Verloren Consensus: Europa in het Nederlandse Parlementair-Politieke Debat 1945 – 2013* (Amsterdam 2013).

C. Nitoiu, 'The European Public Sphere: Myth, Reality or Aspiration?', in: *Political Studies Review* (2013), 26 – 38.

D. Dinan, *Europe Recast: A History of European Union* (Boulder 2004).

D. Hellema, *Frontlijn van de Koude Oorlog: De Duitse herbewapening en het Atlantisch Bondgenootschap* (Amsterdam 1984).

E. Fursdon, *The European Defence Community: A History* (London 1980).

J. van der Harst, *The Atlantic Priority* (Florence 2003).

L. Risso, 'The Atlantic Priority. Defence Policy of The Netherlands at the Time of the European Defence Community', in: *Reviews and responses, Cambridge Review of International Affairs* 17:1 (2004), 172 – 173.

M. Trybus, 'The Vision of the European Defence Community and a Common Defence for the European Union' in: M. Trybus en N.D. White eds., *European Security Law* (2007), 13 – 42.

S. Mihelj, 'The European and the National in Communication Research', in: *European Journal of Communication* (2007), 443 – 459, aldaar 454 – 455.

S. Vella, 'Newspapers', in: B. Ziemann en M. Dobson, *Reading Primary Sources: The Interpretation of Texts from Nineteenth and Twentieth Century History* (2008), 192 – 208

W. van Meurs, R. de Bruin, C. Hoetink, K. van Leeuwen, C. Reijnen en L. van de Grift, *Europa in Alle staten: Zestig jaar geschiedenis van de Europese integratie* (Nijmegen 2013).

Y.W.E. Tadema, 'Faithful Allies? Dutch reactions to the American Vision of German Rearmament, 1945 - 1955' (Utrecht 2011).

Bronnenlijst

“New York Times” schrijft; Amerika en Engeland dragen schuld aan falen E.D.G., De Telegraaf (31 augustus 1954).

“Plan-Schuman: poging om Duitsers onder Franse hegemonie te plaatsen”, Het Parool (2 november 1951).

‘Aanvaarding EDG maakt accoord over Duitsland onmogelijk’, De Waarheid (30 augustus 1954).

‘Algemeen Europees Verdrag voor de Collectieve Veiligheid in Europa’, De Waarheid (11 februari 1954).

‘Beknopt verslag Eerste Kamer: Europese Defensiegemeenschap’, De Volkskrant (20 januari 1954).

‘Buitenlands overzicht: Het Plan=PLEven’, De Waarheid (21 september 1951).

‘De herbewapening van Duitsland’, Trouw (3 september 1954).

‘De mening van een Volkskrantlezer’, De Waarheid (21 maart 1950).

‘De vergadering te Lissabon’, De Telegraaf (23 februari 1952).

‘Duitsers vegen mijnen bij Delfzijl!’, De Waarheid (20 oktober 1954).

‘Europa’s defensie’, Trouw (9 december 1950).

‘Europese Defensie-Gemeenschap’, Trouw (22 juli 1953).

‘Garantie van NATO aan EDG’, De Volkskrant (7 mei 1952).

‘Geachte redactie: Herbewapening Duitsland?’, De Volkskrant (18 maart 1950).

‘Gerben Wagenaar: De Kern van de EDG is Duits!’, De Waarheid (23 juli 1953).

‘Kinderziekten’, De Telegraaf (18 december 1951).

‘Liever derde macht dan fictieve brede basis’, De Telegraaf (26 april 1952).

‘Manoeuvre van EDG-voorstanders mislukte’, De Waarheid (30 augustus 1954).

‘NAVO houdt al haar hoop op de EDG gevestigd’, Trouw (17 november 1953).

‘Nederland en Frankrijk’, Het Parool (30 augustus 1954).

‘Nieuwe bedreigingen en druk van Foster Dulles’, De Waarheid (30 september 1954).

‘Parijse blad “Information”: “Europese leger ligt op zijn sterfbed”’, De Waarheid (18 april 1953).

‘Politiek Allerlei: Terugblik’, De Volkskrant (31 december 1954)

‘Regering in memorie van antwoord: Sovjet-vredesoffensief staat geen verzwakking EDG toe’, De Volkskrant (7 juli 1953).

‘Schuman-leger’, Trouw (25 oktober 1950).

‘Sluipende Sloper’, Trouw (13 december 1950).

‘Sowjet-imperialisme? Antwoord aan Oosterhuis en Vorrink’, De Waarheid (21 maart 1950).

‘SPD roept op tot Conferentie over Europese veiligheid’, De Waarheid (25 september 1954).

'Straatsburg stemt voor Europees leger', De Volkskrant (25 november 1950).

'Tijd voor beslissingen in Straatsburg thans gekomen', Het Parool (15 december 1951).

'Ultra-militaire redevoeringen van ultra-rechtse leiders', De Waarheid (12 november 1952).

'Van en over anderen', De Waarheid (11 februari 1954).

'Voor de beslissing', Het Parool (12 januari 1954).

'Voornemen van Franse regering: Parijse conferentie over Europees Schuman-leger', De Volkskrant (25 oktober 1950).

'Vooruitziend beleid', De Telegraaf (27 juli 1954).

'Voorzitter Eerste Kamer tegen EDG', De Telegraaf (26 november 1953).

'Weinig reden tot optimisme', De Telegraaf (2 januari 1951).

'Wij zijn tegen de EDG, omdat we veilig willen leven', De Waarheid (28 november 1953).

'Zetten SS-ers smokkel-affaires op touw?', De Waarheid (7 november 1952).

B. Russel, 'Sterk Westen waarborg voor Duitsland', Het Parool (28 september 1951).

H.A. Lunshof, 'Historische beslissing van 14 landen in Lissabon: Europees leger aanvaard', De Telegraaf (23 februari 1952).

L.J.Z. Zimmerman, 'Het vraagstuk der herbewapening: DUITSERS voelen er weinig voor zich weer in soldatenpak te steken', Het Parool (27 januari 1951).

L.J.Z. Zimmerman, 'Kwestie der herbewapening een groot probleem voor Duitse protestanten', Het Parool (3 februari 1951).

NOS, <https://nos.nl/artikel/2280284-waarom-een-europees-leger-er-vooralsnog-niet-komt.html> (geraadpleegd op 15 mei 2019).